

Erkki Salonen

Suomalaisen sarjakuvan harmaa eminenssi

Heikki Kaukoranta

Erkki Salonen oli hiljainen vaikuttaja, joka ehti oman piirtäjäuransa jälkeen kirjoittaa sarjakuvista, johtaa Suomen sarjakuvaseuran perustavaa kokousta ja tukea Iloisten kuvien piirtäjien päivää.

1. Poistuu oikealle, tyylin säilyttäen

Erkki Salonen olisi tarinan juonen kannalta tuskin voinut poistua tarkemmin valittuna ajankohtana, tai elegantimmin, kun hän viime marraskuun 15. päivänä menehtyi sydänkohtauk-

© Erkki Salonen

... ystävällinen oli toimittava mannerelä ...

Salonen kuvitti Aaro Honkan kirjan Viakkaat vaeltajat (WSOY, 1942)

seen. Salonen oli kertoman mukaan valinnut kaulaansa Ressu-aiheisen solmion. Se taisi vedota jonkin verran meihin sarjakuvaentusiasteihin.

Arkipäivän dramatiikkaa oli siinä, että oli kulunut miltei ummelleen 30 vuotta siitä, kun Erkki Salonen veti puheenjohtajana Suomen sarjakuvaseuran perustavan kokouksen.

Vajaata viikkoa myöhemmin Lasi-palatsiin oli kokoontunut täysi salillinen sarjakuvaväkeä illastamaan sen kunniaksi, että Ilmari Vainion Professori Iirikaisen tutkimusretki oli ilmestynyt tasan 90 vuotta aikaisemmin. Ja sen, että Suomen sarjakuvaseura oli perustettu 23.11.1971.

Erkki Saloselle oli järjestetty hyvä istumapaikka Toto Kailan, Ola "Fogeli" Fogelbergin työtä Pekka Puupään piirtäjänä jatkaneen tyttären viereen. Mutta kävikin näin. Paikka jäi tyhjäksi.

2. Henkilökohtaisia välähdyksiä

Myöhemmin osoittautui, ettei Salosen kynänjälki jäänyt meikäläiselle natiainenakaan aivan tuntemattomaksi.

Erkki Salonen 1920-2001

Aaro Hongan pokakirjat olivat kuuluneet ahnimmiksi valikoimien. Viakkaissa vaeltajissa ja Juanikkaissa virstahapsissa oli melko vetreä kuvitus. Se palasi mieleen, kun tuli aikuisiällä pergottua erilaisia lehtiä ja kirjoja. Muistikuvan tarkistus: kyllä vain, kuvat olivat Erkki Salosen käsialaa.

SARJAKUVAHULLUT

Hei kaikki sarjakuvien piirtäjät, sarjakuvien keräilijät, sarjakuvien lukijat ja kaikki muutkin sarjakuvahullut! Suomeenkin puuhataan sarjakuvaseuraa, joka voisi järjestää näyttelyitä, auttaa kotimaisia sarjakuvapiirtäjiä saamaan tuotteitaan julki ym. On tärkeää, että tiedetään, kuinka paljon meitä sarjakuvahulluja oikein tässä Suomenmaassa on, siispä ota ja kirjoita osoitteeseen: "Sarjakuvaseura", Meritut-linkatu 21 A 6, Helsinki 17.

Sarjakuvahullu

Sarjakuvaväkeä kutsuttiin koolle HS:n nuortensivuilla 8.5.1971.

Ja kun oli tullut alta ja päältä kymmentuotiaana luetuksi melko paljon Sarjakuvalehteä, Seikkailusarja Buffalo Billiä ja Aku Ankkaa & kumppaneita, oli Mitä, missä, milloin -kirjoja lukiessa sattunut myös erityisesti silmään pitkäkkö, runsaasti kuvitettu juttu, jossa käsiteltiin erilaisia sarjakuvia.

Kirjoittajasta viis, aihe oli ollut hauska.

Myöhemmin artikkelin tekijä yksilöity tietienkin Erkki Saloseksi. Ilmestymisvuosi oli 1954. Samana vuonna ilmestyivät Frederick Werthamin vaikutusvaltainen kirja The Seduction of the Innocent sekä siihen nojautuva artikkeli "Huonot "jännärit" ja nuorisorikollisuus: milloin huomaamme ala-arvoisten "jännärien" aiheuttaman turmion?" ilmestyi Valituissa paloissa (7/1954, s. 22-26).

Salonen julkaisi samana vuonna toisenkin sarjakuva-aiheisen artikkelin, "Kauhutarjat vaarana Amerikan lapsille". (Kuvaposti 1954: 3, s. 16-17.) Se oli Wertham-herätteenä mutta kiihköton.

Salonen halusi varmaan tuoda silloiseen keskusteluun tasapainottavan puheenvuoron. Muun muassa Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliitto oli nimittäin aktivoitunut, seurauksena vuonna 1955 asetettu sarjakuvavaliokunta. Se teetti katsauksen sarjakuvatuotuksiin, joka valmistui 1959. Katsauksen laatinut Gay von Weissenberg tarkasteli lähinnä ulkomaisista lähteistä keräämänsä tutkimusaineiston valossa sarjakuvien lukemisen vahingollisia vaikutuksia nuoriin ja päätyi ehdottamaan sarjakuvatuotannon saattamista valvonnan alaiseksi. (Aiheesta lisää Ralf Kaurasen artikkelissa Sarjainfossa 2/01.)

9. Saavi kallellensa kierti, pojat lattialle vierri.

10. Kesken kaiken kauhutuksen äiti avaa huoneen uksen.

Salonen piirsi sarjakuvia albumiin Kalle Viksari hoitaa puutarhaa (Otava, 1946)

3. Perustamaan Suomeen sarjakuvaseuraa

Nyt seuraa pitkäkkö hyppäys eteenpäin ajassa. Entiset natiaiset ovat ohittaneet rajapyykin, jolloin kuulemma tullaan aikuisiksi, ja odottaneet lievästi mielenkiinnolla, mitä tapahtuisi. Lievä pettymys: ei mitään.

Eriaisista syistä, joiden selvittäminen tässä pitkäpiimäiseksi, allekirjoittanut entinen natiainen havaitsi olevansa pääsemättömissä sarjakuvista. Muistakin samantapaista tyypeistä rupesi tulemaan havaintoja.

Ja kun tämä erityinen inhimillisen toimeliaisuuden, sarjakuvien, alue tuntui useammastakin merkittävältä, kokoonnuttiin lopulta miettimään, alettaisiinko siitä olla innostuneita oikein määrämääntöjä noudattaen.

Elettiin talvea 1970-71. Alustavissa palaverissa istui pohtimassa jokunen lehtiin kirjoittava, jokunen keräilijä, jokunen yliopistossa sarjakuvia tai populaarikulttuuria - "poploreaa", nimesi Matti Kuusi - tuikiva, jokunen kääntäjä. Osmo Jokinen toi palaveriin pari piirtäjää, Seppo Lindqvistin ja todella pitkän linjan tekijän, Joonaksen. Keskustelupii-

riä laajennettiin lehdistön kautta esitellyllä vetoomuksella.

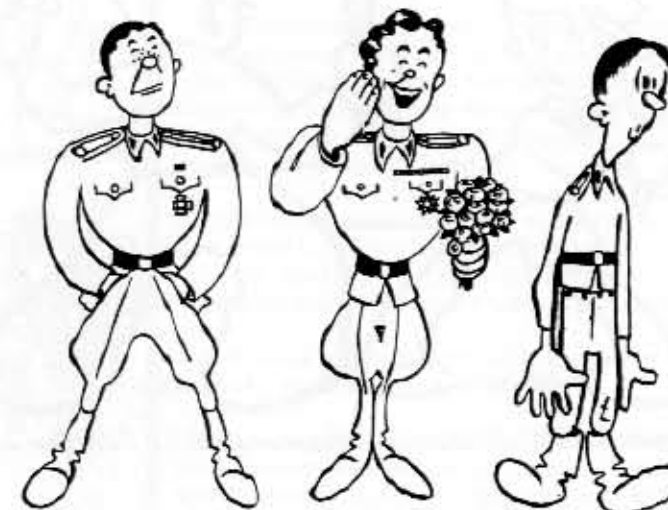
Osmo Jokinen toi mukaan keskusteluun ajatuksia laajemmista populaarikulttuuriharrastuksista sekä viihdemusiikin tuntijan Ilpo Hakasaloon. Jokinen toi mukanaan myös yhteyden Amos Andersonin taidemuseoon ja Suomen kulttuurirahastoon.

Amos Andersonin taidemuseo toi Suomeen Saksan kautta merkittävän ranskalaisperäisen sarjakuvanäyttelyn. Museo teetti siihen lisäksi vakiruisen Suomi-osaston. Kävijöiden luku nousi vajaan puolelentoista kuukauden aikana 24 000:een - museon siihenastisen historian toiseksi korkein määrä. Berliinissä, josta näyttely tuli, kävijöitä oli kertynyt pidemmän aukioloajan kuluessa 15 000.

Näyttely sulkeutui 3.10. Mutta museon tiloihin kokoontui 23. marraskuuta 1971 puolen sataa harrastunutta henkilöä keskustelemaan yhdistyksen perustamisesta. Esitöitä oli tehty, olipa laadittu ehdotus säännöiksi.

Mutta kuka suostuisi puheenjohtajaehdokkaaksi? Nuorehko puuhenkilöt tunsivat tällä ratkaisevalla hetkellä nousseensa järjestöurallaan oman pätemättömyytensä rajalle. Kuinka ollakaan,

© Erkki Salonen

Kolme näkemystä ojp. Morkkurasta: omilla silmillä, morsiamen silmillä, kouluttajan silmillä.

usekin katse kääntyi paikalle sattuneeseen herraan, joka ei varmaan kehtaisi kiistää pätevyyttään erilaisiin julkisiin toimiin. Kysyttiin, ja suostumus saatiinkin.

Erkki Salosen leppeällä puheenjohtajalla kokous päättyi perustamaan Suomen sarjakuvaseura ry:n.

4. Iloisten kuvien piirtäjien päivät 1973 ja 1974

Suomen sarjakuvaseura järjesti heti ensimmäisenä keväänään, helmikuussa 1972, päivän mittaisen sarjakuvakurssin Taideteollisen oppilaitoksen tiloissa. Opettajiksi Sarjainfo ilmoitti ensimmäisessä numerossaan Timo Aarmialan, Osmo Jokisen, Heikki Kaukorannan, Jukka Rislakin sekä Veikko Savolaisen.

Seuraavassa numerossaan Sarjainfo arveli, että kurssi oli koettu tarpeelliseksi – kurssiin otti osaa puolen sataa henkeä – ja että uuden ja perinpohjaisemman kurssin pitoa olisi aihetta harkita.

Asia edistyiikin, lobbarina jälleen Osmo Jokinen. Jyväskylän kesän yhteydessä pidettiin 25.-29. kesäkuuta 1973 Iloisten kuvien piirtäjien päivät, järjestäjänä Jyväskylän kulttuuripäivät, Suomen nuorison liitto ja Suomen sarjakuvaseura. Suomen kulttuurirahasto tuki päiviä taloudellisesti. Ja kurssin vetäjänä toimi Erkki Salonen.

Hakemuksia kurssille tuli alun yhdeksättä kymmentä, joista raati valitsi 30 henkeä. Opettajina toimi kovan luokan kuusikko. Asmo Alho, Olavi Hurmerinta, Veikko Savolainen, Kari Suomalainen ja Erkki Tanttun neuvoivat,

— Aika hyvin koulutettu alikersantti.

miten piirtäjäksi voi tulla. Ja yksi entinen pilapiirtäjä, Erkki Salonen, neuvoo – Alhon sanoja lainaten – miten hommasta voi irrottautua.

Piirtäjäluentojen ja käytännön työskentelyn lisäksi oli teknisempää opastusta ja kolme näyttelyä, joista yksi perustui pitkälti Irmeli Viherjuuren – alkujaan Veli Giovannin – originaalikoelmuun.

Seuraavan vuoden kesäkuussa Jyväskylän kesän yhteydessä järjestettiin populaarikulttuurikongressi. Ja toiset Iloisten kuvien piirtäjien päivät, jotka ajoitettiin kongressiviikolle.

Kongressin yhteydessä – samoin kuin syksymmällä Helsingin yliopiston

© Erkki Salonen

«Myllymäkeläisillä oli aseinaan puunkarabekit ja tiiliskivet...»

puiteissa järjestetyn Studia popularia –luentosarjan – kuultiin perusteilla olevista Populaariliitosta sekä Populaarikulttuurin keskuksista. Suunnitelmat heijastivat niitä ideoita, joiden puolesta Osmo Jokinen oli liputtanut jo Suomen sarjakuvaseuran perustamista valmisteltaessa.

Jos joidenkin kriittisten äänen mielestä vuoden populaarikulttuuritahtumista oli jäänyt suuhun hieman hattaran makua, niin piirtäjäkurssi oli yhtä ilmeisen onnistunut kuin vuotta aikaisempi. Päivillä oli samat järjestäjäyhteisöt ja sama taloudellinen taustatuki. Johtajana oli tällä kertaa Veikko Savolainen, sihteerinä Kaisa Koistinen sekä opettajina Savolaisen lisäksi Olavi Hurmerinta, Reino Niiniranta, Ilmari Nykänen ja Henrik Tikkanen.

Erkki Salonen lausui päivien avausanat. Salonen piti päivien keskeisenä antina – varsinaisen, harrastusta tai ammattiuraa edistävän opetuksen lisäksi – yhdessäolon tarjoamia mahdollisuuksia kaikinpuoliseen keskinäiseen ajatusten ja kokemusten vaihtoon. Päivien perimmäisenä aatteena oli voimistaa iloisia ja elämänmyönteisiä piirteitä yhteiskunnassa. Koska «eihän tätä elämää ilman huumoria kestäis mursummahanen persekkää?»

Molemmat kurssit täyttivät ilmeisesti runsain määrin odotukset, joita niihin oli asetettu. Edellisen myötä kuitenkin astuttiin yli jonkin rajan. Toinen oli sen jälkeen varma juttu.

Merkittävää oli, että vaikka kurssit olivat lyhyitä, ne rakensivat pohjaa ammattitaidon airoiksi, tuttavuuksia, kontakteja. Yhteyttä sukupolvien välille: monet kurssien opettajista ovat nyt jo ennättäneet tavoittamattomiin.

5. Sarjakuvaneuvos Salonen

Suomen sarjakuvaseuralla on ollut tapa järjestää määrävuosin sarjakuvaneuvoksen arvonimiä alalla ansioituneille. Niin tapahtui jälleen vuonna 2001.

Samalla, kun Helsingin yliopiston kirjaston rotundassa arvostettiin Jukka Tilan piirtäjäntyötä Puupäähatulla, nimitettiin viisi vaikuttajaa sarjakuvaneuvoksiksi. Yksi heistä oli Erkki Salonen.

Salonen mainitsi lyhyessä puheessaan erinäisiä elämänsä vaihteita, jolloin oli sivunnut sarjakuvia: «Kun Mikki Liiri alkoi ilmestyä Helsingin sanomissa, minä en ollut enää entisenä.»

Piirtämistään hän muisti osuutensa «Veli Giovannin tallin» nuorimpiin kuuluvana. Ja sodan aikaisen uransa kansanhuoltoministeriön propaganda-piirtäjänä: «käytiin kaikenlaatuista pahantapaisuutta vastaan».

Hän muisti myös Jyväskylän kesän piirtäjäpäiviä. Ei haluttu puhua pilakuvista, kun se olisi tuonut mieleen pilalle menemisen: siksi «iloiset kuvat».

Salonen sanoi olevansa edelleen sitä mieltä, että sarjakuvan alueella ei ole vielä nähty kaikkea sitä, mitä sillä voi näyttää, ja puhui alan systemaattisen koulutuksen puolesta.

Kun toimittaja Tolvanen kävi sitten haalimaan yhteiseen valokuvaan kahta päivän merkkihenkilöistä, osoittautui, että Jukka Tilsa oli tosin pysynyt hyvin paikallaan, mutta Erkki Salonen oli ennättänyt ohentua olemattomiin.

6. «Mestarit, kisällit, oppipojat»

Lu eskelin marraskuun alussa Helsingin sanomista J.P. Roosin arviota Matti Virtasen kirjasta (Fennomanian perilliset: poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka): «Virtasen ... mukaan sukupolvet edellyttävät paitsi otollisia hetkiä otollisessa iässä ja mobilisoitumista, myös mestareita, kisällejä ja oppipoikia.»

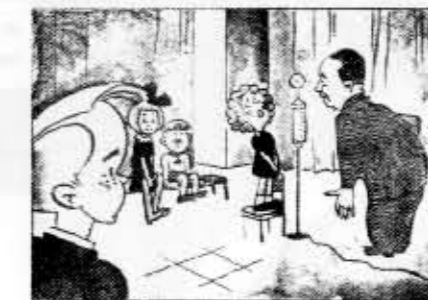
Tulin ajatelleeksi, että me sarjakuvien liepeillä 1960- ja 1970-luvun taitteessa aktivoituneet olimme silloin otollisessa iässä, nuoria. Hetkikin oli yleisesti ottaen otollinen. Mobilisoiduttiin: perustettiin Suomen sarjakuvaseura, ja lähdettiin liikkeelle.

Mestariikin meillä oli keskuudessamme: Veikko Savolainen. Me nuoret olimme oppipoikia.

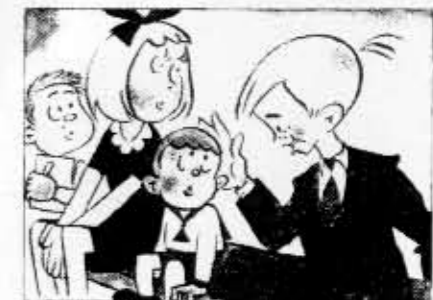
Kolme viikkoa Roosin artikkelin ilmestymisen jälkeen kantautui uutinen Erkki Salosen pois menosta. Olen sen jälkeen mietuskellyt Suomen sarjakuvaseuran alkuaikojä – oikeastaan edeltäneitä vuosikymmeniä myös – ja oivaltanut, että meillä oli kaksi mestaria. ■

Joulukärpänen 1945

7. Kun minä istuin joulukuun, niin Merkkusella juuri käyti Iloisten päivät.

8. Minä istuin muiden vieressä ja sain yllreille kaverille, että minä menen hänen puolestaan esiin.

Kalle Viksari siivoaa (Otava, 1946)

TULE OPISKELEMAAN

Limingan Taidekoulu
SARJAKUVALINJA
12.8.2002-23.5.2003

Linjalla annetaan perustiedot sarjakuvan tekemisestä kokonaisuuksina: käsikirjoittamisesta, suunnittelusta, toteuttamisesta ja valmiin tuotteen julkaisemisesta. Opiskelu on kokopäiväistä. Aiemmin sarjakuvaa piirtäneille linja tarjoaa mahdollisuuden keskittyä vuodeksi sarjakuvan tekemiseen.

Linjalle voidaan ottaa rajoitettu määrä opiskelijoita, keskeisenä kriteerinä hakemusten saapumisjärjestys. Valituille lähetetään kutsu heinäkuun loppuun mennessä. Vapaamuotoiset hakemukset todistusjäljennöksineen.

Mahdollisuus valtion opintotukeen: koululla on oma asuntalo; koulupäivisin täysihoito.

Lisätietoja: puh 08-514 5700, fax 08-514 5750, email toimisto@lko.inet.fi, os Limingan Taidekoulu, 91900 Liminka, web http://personal.inet.fi/koulu/lko